

68842 – پۇلنىڭ قىممىتى (نەرقى) ئۆزگەرسە، قەرزنى قانداق ئادا قىلىدۇ؟

سۇئال

مەن دوستۇمغا قەرز سەئۇدى رىيالى قەرز بەرگەن ئېدىم، قەرزنى قايتۇرىدىغان ۋاقىتتا مىسىر پۇلىنىڭ (جۇنەي) قىممىتى سەئۇدى پۇلىنىڭ (رىيالىنىڭ) باراۋېرىدە بەك تۆۋەنلەپ كەتتى، دوستۇم ماڭا قەرزنى مەن ئۇنىڭغا پۇل بېرىپ تۇرغان ۋاقىتتىكى مىسىر پۇلىنىڭ رىيالىنىڭ باراۋېرىدىكى قىممىتى بويىچە بېرىمەن دەيدۇ، ئۇ ۋاقىتتا مەن ئۇنىڭغا بەرگەن ئەسلى پۇل كېمىيىپ كېتىدىغانلىقى سەۋەبىدىن، مەن بۇنى رەت قىلىپ ئۇنىڭغا: قېرىندىشىم! مەن ساڭا قەرز بەرگەندە قولۇڭغا سەئۇدى رىيالى بەردىم، سەنمۇ ماڭا ئەسلى بويىچە سەئۇدى رىيالى قايتۇرىسەن، بەرگەن پۇل ئوخشاش بولمىشى كېرەك، مەن پۇلۇمنى پاي قىلىشنىڭ ئورنىغا ساڭا قەرز بەردىم، ئەگەر مەن ھەر قانداق ھالال بىر ئىشقا پاي سالغان بولسام ماڭا پايدا كېلەتتى، مەن ساڭا ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن قەرز بەردىم، ئاللاھ ساڭا ۋە تىجارىتىڭگە بەرىكەت بەرسۇن دېدىم، ئەمما ئۇ بۇنى رەت قىلدى، بۇنىڭ ھۆكۈمى قانداق بولىدۇ؟ مېنىڭ قەرزىمنى ئەسلى بويىچە سەئۇدى رىيالى بىلەن قايتۇرامدۇ؟ ئەگەر قەرزنى سەئۇدى رىيالى بىلەن قايتۇرۇش كېرەك بولسا، ئەمما ئۇ بۇ پەتۋانى قوبۇل قىلمىسا، ئاللاھنىڭ ھوزۇرىدا ئۇنىڭ ھۆكۈمى قانداق بولىدۇ؟، مېنىڭ پۇلۇمنى تولۇق تاپشۇرماي ئۇنىڭ زىممىسىدە قالغان قىسمىنى قىيامەت كۈنى ئاللاھنىڭ ئالدىدا تەلەپ قىلسام بولامدۇ؟ ئاللاھ ئەجرىڭلارنى بەرسۇن، بۇ مەسىلە توغرىسىدا پەتۋا بېرىشىڭلارنى سورايمەن، چۈنكى قەرزنى قايتۇرۇش سىلەرنىڭ بېرىدىغان پەتۋاڭلارغا قاراشلىق بولۇپ قالدى؟. سىلەردىن ئاللاھ رازى بولسۇن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىم بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

باشقىلاردىن قەرز ئالغان كىشى قەرزنى تاپشۇرىدىغان ۋاقىتتا قەرزنى ئالغان بويىچە قايتۇرۇشى كېرەك، ئۇنى قەرز ئالغان ۋاقىتتىكى قىممىتى بويىچە قايتۇرمايدۇ، بەلكى قەرزنى ئالغاندا، ھۆججەتكە مەن قەرزنى باشقا پۇل بىرلىكى بىلەن قايتۇرىمەن دېيىشىمۇ توغرا بولمايدۇ، شۇنىڭدەك قەرزنى سەئۇدى رىيالى بىلەن ئېلىپ، قايتۇرىدىغان ۋاقىتتا ئالغان ۋاقىتتىكى قىممىتىنى ھېسابلاپ مىسىر پۇلى – جۇنەي – قايتۇرىشىمۇ توغرا بولمايدۇ، ئەگەر ئىككى پۇلنىڭ ئارىسىدىكى قىممەت پەرقىنى ئۆز رازىلىقى بىلەن بەرسە دۇرۇس بولىدۇ، مۇشۇنىڭغا ئاساسەن "پىقھى ئاكادېمىيىسى" ۋە نۇرغۇن تەتقىقاتچى ئۆلىمالاردىن پەتۋالار ئوتتۇرىغا چىقتى.

مىلادىيە 1988 – يىلى 10 – دېكابىردىن 15 – دېكابىرغىچە، ھىجرىيە 1409 – يىلى بىرىنچى جىمادۇل ئۇلادىن 6 – جىمادۇل

ئۇلاغىچە كۈۋەيتتە ئۆتكۈزۈلگەن 5-قېتىملىق قۇرۇلتايدا: "ئىسلام پىقھى مەجمۇئەسى" كېڭىشىدە بىرلىككە كەلگەن، پۇل قىممىتىنىڭ ئۆزگىرىشى توغرىسىدىكى 42-نۇمورلۇق 4/5 قارارىدا: كېڭەش ئەزالىرى ۋە تەتقىقاتچى ئالىملارنىڭ پۇلنىڭ قىممىتىنىڭ ئۆزگىرىشى توغرىسىدا ئوتتۇرىغا قويغان تەتقىقاتى مۇزاكىرە قىلىنغان ۋە بۇ توغرىدىكى تالاش-تارتىشلارنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كېڭەشنىڭ 3-قېتىملىق قۇرۇلتايدىكى 21-نۇمورلۇق 9/3 قارارىدا، قەغەز پۇللار تولۇق نەخ پۇلنىڭ سۈپىتىدە ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن شەرىئەت ئەھكاملىرىدا ئالتۇن، كۈمۈش ئۈچۈن بېكىتىلگەن ھۆكۈملەر، جازانە، زاكات ۋە سەلەم قاتارلىق جەھەتلەردە بۇ قەغەز پۇللارغىمۇ بېكىتىلىنىدۇ. بۇ توغرىدا چىقىرىلغان قارار: مەلۇم پۇل بىرلىكى بىلەن بېكىتىلگەن قەرزنى ئادا قىلىشتا پۇلنىڭ قىممىتى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ بەلكى شۇ پۇلنىڭ ئوخشىشى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ، چۈنكى قەرز دېگەن ئۆزىنىڭ ئوخشىشى بىلەن ئادا قىلىنىدۇ، زىممىسىدە بېكىتىلگەن قەرزنى ئۇنىڭ مەنبىيى قانداق بولىشىدىن قەتئىي نەزەر ئۇنى باھا پەرقىگە چېتىش توغرا بولمايدۇ. "مۇجەممەئى زۇرنىلى" 5-سان 3-توم 1609-بەت.

شەيخ ئابدۇلئەزىز ئىبنى باز رەھىمەھۇللاھىدىن: قېرىندىشىم ماڭا ئاللاھ يولىدا مىڭ دىنار تۇنىس پۇلى قەرز بەردى، بىز قەرز ھۆججىتىنى شۇ ۋاقىتتىكى گېرمانىيە پۇلىنىڭ قىممىتىدە يازدۇق، قەرز ئېلىپ مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن گېرمانىيە پۇلىنىڭ قىممىتى ئۆرلەپ كەتتى، مەن ھازىرقى ۋاقىتتا قەرزنى تاپشۇرسام ئەسلىدە ئالغاندىن قەرزدىن ئۈچ يۈز دىنار تونىس پۇلىنى ئارتۇق تۆلەيمەن، قەرز بەرگۈچىنىڭ مۇشۇنداق زىيادە ئېلىشى توغرىمۇ؟ ياكى ئۇ جازانە ھېسابلىنامدۇ؟ قەرز بەرگۈچى گېرمانىيىدىن ماشىنا سېتىۋالماقچى بولغانلىقى ئۈچۈن قەرزنى گېرمانىيە پۇلى بىلەن تۆلۈنىشىگە قىزىقىدۇ؟ دەپ سورالغاندا، شەيخ جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېگەن: "ئاللاھ يولىدا قەرز بەرگۈچى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قەرز بەرگەن مىڭ دىنار تونىس پۇلىدىن باشقا پۇل ئېلىشى توغرا بولمايدۇ، پەقەت قەرز ئالغۇچى باھا قىممىتىنى ئويلاپ ئازراق زىيادە بەرسە دۇرۇس بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **ھەقىقەتەن كىشىلەرنىڭ ياخشىلىرى قەرزنى چىرايلىق ئادا قىلغۇچىلاردۇر** مۇسلىم ئۆزىنىڭ سەھىھ كىتابىدا رىۋايەت قىلغان، ئىمام بۇخارى: **ھەقىقەتەن قەرزنى چىرايلىق ئادا قىلغۇچىلار ئىنسانلارنىڭ ياخشىلىرىدىندۇر** دېگەن.

قەرز بەرگەندە يازغان ھۆججەتكە ئەمەل قىلىنمايدۇ، چۈنكى ئۇ شەرىئەتكە ئۇيغۇن بولمىغان ھۆججەتتۇر، شەرىئى دەلىللەر قەرزنى ئادا قىلغاندا قەرز ئالغان ۋاقىتتىكى قىممىتىدىن ئارتۇق ئادا قىلىشنىڭ توغرا بولمايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ، لېكىن ھازىر زىكر قىلىنغان ھەدىس بويىچە مۇكاپاتلاش ۋە ياخشىلىق قېلىش يۈزىسىدىن ئارتۇق بەرسە دۇرۇس بولىدۇ. ["ئىسلام پەتىۋالىرى" 2-توم 414-بەت].

شەيخ ئىبنى ئۇسەيمىن رەھىمەھۇللاھ سونال سورىغۇچىنىڭ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش سونالىغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: "قەرزدار سىزگە قەرز بەرگەن دوللارنى قايتۇرۇشى كېرەك، شۇنداقتمۇ ئىككىڭلار كىلىشىسەڭلار سىزگە مىسىر پۇلى بەرسىمۇ بولىدۇ، ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز تۈگىنى دىرھەمگە سېتىپ، ئورنىغا دىنار ئالاتتۇق، دىنارغا سېتىپ دىرھەم ئالاتتۇق، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: **ئىككىڭلارنىڭ ئارىسىدا بىر نەرسە بولسا، ئايرىلماستىن شۇ كۈنلۈك باھا بويىچە ئالسا**

بولدۇ دېگەن، بۇ ئۆز جىنىسىدىن بولمىغان نەخ سودا، بۇ ئالتۇننى كۈمۈشكە سېتىشقا ئوخشايدۇ، ئەگەر سىز ئۇنىڭ دوللارنىڭ ئورنىغا مىسىر پۇلى بېرىشكە ئىتتىپاق كەلسىڭىز، بۇنىڭ شەرتى سىز ئۇنىڭدىن مىسىر پۇلى بېرىشكە ئىتتىپاق كەلگەن ۋاقىتتىكى قىممىتىدىن ئارتۇق جۈنەي ئالمىسىڭىز توغرا بولىدۇ، مەسىلەن: ئىككى مىڭ (2000) دوللار ھازىر ئىككى مىڭ سەككىز يۈز (2800) جۈنەيگە باراۋەر بولسا، سىزنىڭ ئۇنىڭدىن ئۈچ (3000) مىڭ جۈنەي ئېلىشىڭىز توغرا بولمايدۇ، لېكىن ئىككى مىڭ سەككىز يۈز جۈنەي ئالمىسىڭىزمۇ ياكى ئىككى مىڭ دوللار ئالمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، شۇ كۈنلۈك باھادا ئالمىسىڭىز، ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئالمىسىڭىز توغرا بولمايدۇ، ئەگەر ئارتۇق ئالمىسىڭىز سىزنىڭ دائىرىڭىزگە كىرمىگەن نەرسىدىن پايدا ئالغان بولىسىز، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۆز دائىرىسىگە كىرمىگەن نەرسىدىن پايدا ئېلىشنى چەكلىگەن. ئەگەر ئەسلىدىكى قەرزىدىن ئاز ئالمىسىڭىز: ئۆز ھەققىڭىزنىڭ بەزىسىنى ئالغان بولىڭىز، قالغانلىرىدىن ئادا - جۇدا بولغان بولىسىز، بۇنداق قىلىشىڭىزمۇ بولىدۇ." [ئىسلام پەتىۋالىرى 2-توم 414-415-بەت].

ئىككى تەرەپنىڭ بىرى بۇ ھۆكۈمگە خىلاپلىق قىلسا، ئۇ كىشى ئىككى پۇلنىڭ قىممىتى ئارىسىدىكى پەرقنى ئارتۇق ئالغان بولىدۇ، بۇ چەكلەنگەن ئىش بولۇپ، ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا** تەرجىمىسى: **ئى مۆمىنلەر! بىر - بىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى (ئوغرىلىق، خىيانەت قىلىش، بۇلاش، جازانىخورلۇق، قىمار ئويناش قاتارلىق) ناھەق يول بىلەن يەۋالمىڭلار، ئىككى تەرەپ رازى بولۇشۇپ قىلىشقان سودا - سېتىق ئارقىلىق ئېرىشىلگەن نەرسە بۇنىڭدىن مۇستەسنا. سىلەر ئۆزۈڭلارنى (يەنى بىر - بىرىڭلارنى) ئۆلتۈرمەڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرگە ناھايىتى مېھرىباندۇر. [سۈرە نىسا 29-ئايەت].**

ئاللاھ ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.